

**Йордан Рогачев**

**ПРАВНИ ОСНОВИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА И  
УПРАВЛЕНИЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА  
СИГУРНОСТ И МЯСТОТО НА  
ИКОНОМИЧЕСКАТА И ФИНАНСОВАТА  
СИГУРНОСТ**



**ГОДИШНИК НА ВУАРР**

**ТОМ VI**



UNIVERSITY OF AGRIBUSINESS AND RURAL DEVELOPMENT  
YEARBOOK, VOLUME VI, 2018

---

---

**LEGAL BASES OF THE ORGANIZATION AND  
MANAGEMENT OF NATIONAL SECURITY AND  
THE PLACE OF ECONOMIC AND FINANCIAL  
SECURITY**

**Yordan Rogachev**

**Abstract:** The study presents the main normative and strategic documents, regulating the management and functioning of the national security system in the Republic of Bulgaria, with analyses focused on the place of economic and financial security as part of the national security system. The conclusions highlight the role of state, in particular in the development and the implementation of policies and strategies that require effective financial security management tools and ensuring financial stability in the country.

**Keywords:** national security, security environment, economic security, financial security.

# ПРАВНИ ОСНОВИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ И МЯСТОТО НА ИКОНОМИЧЕСКАТА И ФИНАНСОВАТА СИГУРНОСТ

**Йордан Рогачев**

**Резюме:** Студията представя основните нормативни и стратегически документи, регламентиращи управлението и функционирането на системата за защита на националната сигурност в Република България, като анализите поставят акцент на мястото на икономическата и финансовата сигурност като част от системата на националната сигурност. Основните изводи подчертават ролята на държавата, по-конкретно разработването и прилагането на политики и стратегии, за което са необходими ефективни инструменти за управление на финансовата сигурност и осигуряване на финансова стабилност в държавата.

**Ключови думи:** национална сигурност, среда за сигурност, икономическа сигурност, финансова сигурност.

## ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременния глобален свят средата за сигурност придобива особено значение за развитието на отделните държавни, обществото и гражданите, при което все повече нараства взаимната зависимост между лична, национална и международна сигурност. В тази силно динамична среда рисковете и заплахите за националната и международната сигурност са повече от асиметричен характер, а основно стратегическо влияние върху вътрешната среда за сигурност оказват преди всичко международните финансово-икономически и политически процеси (Bankova, 2012).

Сред основните фактори, формиращи вътрешната среда на националната сигурност, е намаляването на икономическата сигурност, а именно: неконкурентоспособността и причините за нея, заплахите за финансова дестабилизация, финансовата задлъжнялост, инфлацията и т.н. Затова икономическата сигурност и стабилност се определят като базови за ефективното действие на системата на националната сигурност (Сандев, 2003).

Затова разглеждането на финансовата сигурност на държавата като част от системата на националната сигурност предполага анализ на системата на националната сигурност и политиките за нейното бъдещо развитие в контекста на влияещите външни и вътрешни фактори в условията на съвременните реалности в развитие на процесите на глобализацията и международните отношения.

## **ПРАВНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕ И ФУНКЦИОНИРАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗАЩИТА НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ**

*Законът за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност* урежда управлението и функционирането на системата за защита на националната сигурност на Република България и контрола върху нея. В него е посочено следното (чл. 2): „Национална сигурност е динамично състояние на обществото и държавата, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите и основните права и свободи на гражданите, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети“.

По смисъла на този закон (§1 от Допълнителни разпоредби):

- "Риск за националната сигурност" е вероятността за промяна в средата за сигурност, породена от съзнателно действие или бездействие, която може да доведе до нарушаване на състоянието на националната сигурност.

- "Заплаха за националната сигурност" е съвкупност от условия и фактори, които непосредствено водят до процеси или събития, нарушаващи състоянието на националната сигурност на Република България.

- "Криза" е събитие, което нарушава състоянието на национална сигурност в резултат на целенасочени действия или бездействия на лица, групи или организации.

- "Ситуационен център" е структура, осъществяваща събирането, анализирането и незабавното докладване на постъпила информация във връзка с предотвратяване и/или ограничаване на кризи, както и за координиране на мерките и действията за реакция, овладяване и преодоляване на кризата.

Системата за защита на националната сигурност се състои от държавни органи и структури, които осъществяват дипломатическа, отбранителна, разузнавателна, контраразузнавателна, оперативно-издирвателна, правоохранителна и охранителна дейност, и които са представени в Съвета по сигурността към Министерския съвет.

Националната сигурност предполага и изисква: анализ на спецификите и зависимостите в средата за сигурност и ранно предупреждаване за възникване на рискове; недопускане, намаляване и предотвратяване на рискове; противодействие на заплахи и посегателства; управление и преодоляване на кризи; установяване, означаване и защита на критичната инфраструктура.

Органите и структурите при защита на националната сигурност осъществяват: взаимодействие и координация при извършване на дейностите си и при изпълнение на конкретни задачи; сътрудничество с другите държавни органи и организации, с органите на местното самоуправление, с юридически лица и граждани; сътрудничество със сродни институции в други държави и международни организации.

Основните принципи на управлението и функционирането на системата за защита на националната сигурност са: спазване на Конституцията, законите и международните договори, по които Република България е страна; политически неутралитет; зачитане и гарантиране правата на човека и основните свободи; обективност и безпристрастност; сътрудничество с гражданите и техните организации; откритост, прозрачност и отговорност при формирането и провеждането на политиките за защита на националната сигурност; централизирано управление и контрол на разузнавателната дейност; защита на информацията и на източниците за придобиването; своевременно предоставяне на информация по компетентност на друг орган или структура от системата за защита на националната сигурност или на друг държавен орган; съгласувано провеждане на дейностите за защита на националната сигурност и съчетаване на явни и тайни форми и способности на работа.

В рамките на разбирането за обхвата на националната сигурност най-широка основа заема икономическата сигурност. Приемаме за обосновано определението, че „икономическата сигурност е такава част от националната сигурност на страната, която осигурява достатъчно висок социален, политически и отбранителен потенциал, така че да се гарантира стабилност на икономическите ресурси и тяхното използване,

независимост на икономическите и социални процеси от вътрешни и външни въздействия“<sup>1</sup>

При управлението на системата за защита на националната сигурност Народното събрание, президентът на републиката и Министерският съвет съобразно тяхната компетентност: определят националните интереси и приоритети; изготвят и приемат нормативни актове, стратегии, концепции, доктрини и планове за действие; определят основните задачи на държавните органи и структури; осъществяват и организират стратегическото планиране, взаимодействието, съгласуването и интегрирането на техните дейности; определят необходимите ресурси за осъществяване на дейностите по защита на националната сигурност, механизмите за тяхното управление, разходване и разпределение; контролират разходването на ресурсите; контролират изпълнението на стратегическите цели и приоритети.

Министерският съвет осъществява общото управление на системата за защита на националната сигурност; предлага на Народното събрание проект на Стратегия за национална сигурност; приема и внася в Народното събрание годишен доклад за състоянието на националната сигурност; приема решение за провеждане на стратегически преглед на системата за защита на националната сигурност по предложение на министър-председателя; прави предложение до президента на републиката за назначаване и освобождаване на ръководителите на Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване" и на Служба "Военна информация"; приема актове, свързани с управлението и функционирането на системата за защита на националната сигурност.

Министър-председателят ръководи координацията между представените в Съвета по сигурността институции, както и между тях и други органи на държавната власт; осъществява общото ръководство на разузнавателната общност; утвърждава годишните планове относно дейността на Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване", Служба "Военна информация" и на Съвета по сигурността; внася за разглеждане от Министерския съвет проекти на актове, свързани с управлението и функционирането на системата за защита на националната сигурност и проект на годишен доклад за състоянието на националната сигурност; внася в Министерския съвет

---

<sup>1</sup> Стоичкова, О. (2008). Държавно регулиране на икономическата сигурност. Издателство „За буквите- О писменехъ“, с. 71.

предложение до президента на републиката за назначаване и освобождаване на ръководителите на Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване", на Служба "Военна информация", както и на главния секретар на Министерството на вътрешните работи; осъществява общия контрол върху международното сътрудничество на държавните органи и структури с аналогични органи и структури в други държави и международни организации; осъществява общото ръководство на международното сътрудничество на Съвета по сигурността с аналогични органи на други държави.

За подпомагане изпълнението на задачите към Министерския съвет се създава Съвет по сигурността. Съветът по сигурността е консултативен и координиращ орган към Министерския съвет по въпросите на националната сигурност. Председател на Съвета по сигурността е министър-председателят. Членове на Съвета по сигурността са: министърът на вътрешните работи; министърът на отбраната; министърът на външните работи; министърът на финансите; началникът на отбраната; главният секретар на Министерството на вътрешните работи; председателят на Държавна агенция "Национална сигурност"; председателят на Държавна агенция "Разузнаване"; директорът на Служба "Военна информация"; началникът на Националната служба за охрана; секретарят на Съвета по сигурността; двама представители на президента на републиката, изрично определени от него с указ. Член на Съвета по сигурността може да е и заместник министър-председател, оправомощен със заповед на министър-председателя да координира и наблюдава работата на структури от системата за защита на националната сигурност. Президентът на републиката и председателят на Народното събрание могат да участват лично в заседанията на Съвета по сигурността. В определени случаи и по отделни въпроси в работата на Съвета по сигурността по покана на неговия председател могат да участват председатели на постоянни комисии на Народното събрание, народни представители, министри и ръководители на ведомства и организации.

Съветът по сигурността:

- анализира състоянието на системата за защита на националната сигурност, изготвя оценки и предлага решения и действия по отношение на: способностите на системата за защита на националната сигурност за противодействие на заплахите, включително за управление при криза; ефективността на основните дейности на държавните органи и структури; съгласуваността и координацията при

осъществяване на основните дейности между държавните органи и структури; съвместимостта и интегрираността на държавните органи и структури; съвместимостта и интегрираността на държавните органи и структури с институции и механизми за колективна сигурност в Организацията на Северноатлантическия договор и Европейския съюз; изпълнението на определените национални приоритети, основни цели и задачи; осигуряването и защитата на информационната сигурност от посегателства;

- координира изпълнението на политиката за защита на националната сигурност от държавните органи и структури;

- подпомага Министерския съвет при вземане на решения и при упражняване на правомощията му по управление на дейностите по защита на националната сигурност и разпределението на необходимите ресурси;

- подпомага взаимодействието между държавните органи и структури при изпълнение на задачите и дейностите им;

- предлага на министър-председателя или на Министерския съвет конкретни мерки и задачи за ограничаване на рисковете, противодействие на заплахите и за защита на националната сигурност, както и за управление при кризи;

- предлага на Министерския съвет годишни цели и приоритети в областта на защитата на националната сигурност;

- предлага на Министерския съвет проект на годишен доклад за състоянието на националната сигурност;

- предлага на Министерския съвет проект на национална комуникационна стратегия за информирането на гражданите при криза.

За осъществяване на функциите си Съветът по сигурността изготвя анализи, прогнози, доклади и други информационни материали; използва експертни становища от различни области; осъществява сътрудничество с държавни органи и организации, с органи на местното самоуправление и юридически лица, както и със сродни структури в други държави и международни организации; приема решения.

Съветът по сигурността се представлява от председателя. При осъществяване на дейността си Съветът по сигурността се подпомага от секретариат, който е самостоятелно структурно звено в администрацията на Министерския съвет. Информация за дейността на Съвета по сигурността и на неговия секретариат се публикува на интернет страницата на Министерския съвет при спазване на нормативните изисквания за защита на класифицираната информация.

Съветът по сигурността провежда редовни и извънредни заседания. Редовните заседания се провеждат най-малко веднъж на три месеца. Те се свикват по решение на министър-председателя. Извънредните заседания се свикват по решение на министър-председателя, при наличие на важни обстоятелства, засягащи националната сигурност и изискващи незабавни решения и мерки от компетентността на Съвета по сигурността. За провеждане на заседанията е необходимо присъствие на най-малко три четвърти от членовете. За организирането и провеждането на своите заседания Съветът по сигурността приема вътрешни правила.

Министър-председателят ръководи дейността на Съвета по сигурността. При отсъствие на министър-председателя заседанията на Съвета по сигурността се ръководят от изрично оправомощен от него член на Съвета по сигурността. При отсъствие от заседание на член на Съвета по сигурността той се представлява от изрично оправомощен от него заместник. Решенията на Съвета по сигурността се вземат с явно гласуване с обикновено мнозинство от всички присъстващи членове. При вземането на решения всеки член на Съвета по сигурността има право на един глас.

Като част от Съвета по сигурността функционира разузнавателна общност, която се състои от секретаря на Съвета по сигурността, главния секретар на Министерството на вътрешните работи и от ръководителите на Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване" и Служба "Военна информация". Разузнавателната общност по своя инициатива може да изготвя тематични или обобщени доклади по различни въпроси, свързани с националната сигурност, да прави предложения до Съвета по сигурността към Министерския съвет и да изготвя предложения до министър-председателя за изменения и допълнения на нормативната уредба. При необходимост към разузнавателната общност се включват други висши ръководни служители от различни министерства и ведомства. Секретарят на Съвета по сигурността докладва на министър-председателя изготвените документи.

Управлението при кризи е съществен елемент от дейностите по защита на националната сигурност. Положение на криза се обявява, съответно отменя, с решение на Министерския съвет. Управлението при кризи се осъществява от Министерския съвет чрез Националната система за управление при кризи. Националната система за управление при кризи включва национален, ведомствени и областни ситуационни

центрове. Секретариатът на Съвета по сигурността изпълнява функциите на Национален ситуационен център.

Националният ситуационен център подпомага Министерския съвет при ръководството и координацията на действията по превенция, реакция, управление и овладяване на кризи; взаимодействието и координацията с органите на Европейския съюз, Организацията на Северноатлантическия договор и други държави, включително при достъп до публично регулирана услуга (PRS), предоставяна от глобалната навигационна спътникова система ГАЛИЛЕО; изпълнението на националната комуникационна стратегия за информиране на гражданите при кризи. Националният ситуационен център осигурява координацията на действията на ведомствените и областните ситуационни центрове; защитена система за обмен на информация; непрекъснат обмен на информация за анализ и оценка на риска. Функциите и районите на действие на ведомствените и областните ситуационни центрове се определят с акт на Министерския съвет.

Върху дейността на органите и структурите от системата за защита на националната сигурност се осъществява парламентарен, административен, съдебен и граждански контрол. Народното събрание осъществява контрол върху дейността на Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване", Служба "Военна информация" и на Националната служба за охрана чрез своя постоянна комисия. Ръководителите на Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване", Служба "Военна информация" и Националната служба за охрана са длъжни да се явят при покана пред Народното събрание или пред негови комисии, в съответствие с техния предмет на дейност, и да предоставят исканата им информация при спазване изискванията на Закона за защита на класифицираната информация. Ръководителите на Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване" и Националната служба за охрана представят на Министерския съвет ежегодно до 31 март годишен доклад за дейността на подчинената им структура. Годишният доклад на Служба "Военна информация" се представя на Министерския съвет от министъра на отбраната. Държавна агенция "Национална сигурност", Държавна агенция "Разузнаване" и Служба "Военна информация", чрез министъра на отбраната, изготвят и предоставят за публикуване на страницата на Министерския съвет неклассифицирани годишни доклади. Министерският съвет внася за разглеждане докладите в Народното събрание, които се приемат с

отделни решения. Народното събрание чрез своя постоянна комисия осъществява наблюдение и контрол върху дейността по управлението и разходването на средствата, предоставени на структурите.

Гражданите и техните организации осъществяват контрол върху системата за защита на националната сигурност в рамките на нормативно установените им права. Министерският съвет създава консултативен механизъм за участие на представители на юридически лица с нестопанска цел, чиито уставни цели са свързани със защитата на националната сигурност, в обсъждания или в изготвяне на проекти на нормативни актове, доклади и други документи по проблеми от компетентност на Съвета по сигурността при спазване на Закона за достъп до обществена информация и Закона за защита на класифицираната информация.

*Законът за Държавна агенция "Национална сигурност"* урежда устройството и дейността на Държавна агенция "Национална сигурност", статута на нейните служители и правомощията на органите ѝ. Държавна агенция "Национална сигурност" е специализиран орган към Министерския съвет за изпълнение на политиката по защита на националната сигурност, юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище София. Председателят на агенцията е първостепенен разпоредител с бюджет.

По смисъла на този закон (§1 т. 2 от Допълнителни разпоредби): "Посегателство срещу националната сигурност" са целенасочени действия или бездействия на лица, групи или организации, водещи до процеси или събития, нарушаващи устойчивото състояние на националната сигурност на Република България.

Държавна агенция "Национална сигурност" изпълнява своята дейност въз основа на следните принципи: спазване на Конституцията, законите и международните договори, по които Република България е страна; зачитане и гарантиране на правата на човека и основните свободи; защита на информацията и на източниците за придобиването и; обективност и безпристрастност; сътрудничество с гражданите; политически неутралитет.

Държавна агенция "Национална сигурност" извършва дейности за защита на националната сигурност от посегателства, насочени срещу националните интереси, независимостта и суверенитета на Република България, териториалната цялост, основните права и свободи на гражданите, демократичното функциониране на държавата и гражданските институции и установения в страната конституционен ред, свързани с разузнаване в полза на чужди сили; опасност за

суверенитета, териториалната цялост на държавата и единството на нацията; противоконституционна дейност; прилагане на сила или използване на общоопасни средства с политическа цел; опасност за икономическата и финансовата сигурност на държавата; опасност за екологичната сигурност на държавата; нарушаване функционирането на Националната система за защита на класифицираната информация; застрашаване сигурността на стратегически за страната обекти и дейности; деструктивно въздействие върху комуникационни и информационни системи; международен тероризъм и екстремизъм, както и финансирането им; международна търговия с оръжия и изделия или технологии с двойна употреба, производство, съхраняване и разпространение на общоопасни средства; дейности на групи и лица, подпомагащи чужди служби, терористични или екстремистки организации; миграционни процеси.

Държавна агенция "Национална сигурност" самостоятелно или съвместно с други държавни органи извършва контраразузнавателна дейност за наблюдение, разкриване, противодействие, предотвратяване и пресичане на замислени, подготвяни или осъществявани посегателства срещу националната сигурност, включително в Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. Агенцията осъществява информационно-аналитична, прогностична, контролна, координационна и методическа дейност със собствена и на други държавни органи информация от значение за националната сигурност. Самостоятелно или съвместно с други специализирани органи агенцията осигурява контраразузнавателна защита на стратегически за страната обекти и дейности.

Агенцията получава, съхранява, проучва, анализира и разкрива информация, получена при условията и по реда на Закона за мерките срещу изпирането на пари.

Агенцията организира и провежда оперативно-издирвателна, оперативно-техническа, информационна и аналитична дейност за наблюдение и контрол на лица, обекти и дейности.

Държавна агенция "Национална сигурност" е орган по криптографска сигурност на класифицираната информация в Република България и в дипломатическите и консулските и представителства за придобиване, систематизиране и обработка на информация от чужди източници в интерес на националната сигурност и оперативен контрол на националния радиочестотен спектър. Агенцията осъществява пряк контрол във връзка с функционирането на Националната система за

защита на класифицираната информация. Агенцията осъществява контролна дейност във връзка с пребиваването на чужденци в Република България. Агенцията осъществява международно сътрудничество във връзка със своята дейност.

Държавна агенция "Национална сигурност" се ръководи от председател, който се назначава с указ на президента на републиката по предложение на Министерския съвет за срок 5 години. Председателят се подпомага от двама заместник-председатели, които се определят с решение на Министерския съвет за срок 5 години по предложение на председателя на агенцията.

Оперативно-издирвателната дейност се осъществява от оперативно-издирвателните и оперативно-техническите структурни звена на агенцията чрез гласни и негласни методи и средства съобразно компетентността им при условия и по ред, определени със закона, с акт на Министерския съвет и на председателя на агенцията, при спазване на Конституцията и законите, зачитане на правата и свободите на гражданите и тяхното достойнство и прилагане на принципа на конспиративност при съчетаване на гласни и негласни методи и средства.

Оперативно-издирвателната дейност има за цел: разкриване, противодействие и предотвратяване на престъпления и други нарушения, свързани с националната сигурност; установяване самоличността на лица, подготвящи, извършващи или извършили престъпна дейност, съставляваща заплахата за националната сигурност; придобиване на информация за действия или бездействия, които създават заплахата за националната сигурност; изготвяне и съхраняване на веществени доказателствени средства и предоставянето им на съответните органи на съдебната власт. Агенцията притежава, използва и прилага специални разузнавателни средства при условия и по ред, определени със Закона за специалните разузнавателни средства.

Информационната дейност е дейност по събиране, обработване, систематизиране, съхраняване, анализиране, използване и предоставяне на информация на потребителите от агенцията, на държавни органи, организации, юридически лица и граждани съобразно функционалната компетентност на агенцията.

*Законът за защита на класифицираната информация* урежда обществените отношения, свързани със създаването, обработването и съхраняването на класифицирана информация, както и условията и реда за предоставяне на достъп до нея. Цел на закона е защитата на класифицираната информация от нерегламентиран достъп.

Класифицирана информация по смисъла на този закон е информацията, представляваща държавна или служебна тайна, както и чуждестранната класифицирана информация. Законът се прилага и по отношение на чуждестранната класифицирана информация, предоставяна от друга държава или международна организация, доколкото влязъл в сила международен договор, по който Република България е страна, не предвижда друго. Достъп до класифицирана информация се предоставя само на лица, получили разрешение за достъп, при спазване на принципа "необходимост да се знае", освен ако законът предвижда друго. Принципът "необходимост да се знае" се състои в ограничаване на достъпа само до определена класифицирана информация и само за лица, чиито служебни задължения или конкретно възложена задача налагат такъв достъп.

Държавната комисия по сигурността на информацията (ДКСИ) е държавен орган, който осъществява политиката на Република България за защита на класифицираната информация. Държавната комисия по сигурността на информацията е първостепенен разпоредител с бюджетни средства. Държавната комисия по сигурността на информацията е колегиален орган и се състои от петима членове, включително председател и заместник-председател, които се определят с решение на Министерския съвет за срок 5 години по предложение на министър-председателя.

*Консултативният съвет за национална сигурност* е съвещателен орган по въпросите на националната сигурност. Консултативният съвет за национална сигурност се възглавява от президента на Република България. Членове на Консултативния съвет за национална сигурност са: председателят на Народното събрание; министър-председателят; министърът на отбраната; министърът на вътрешните работи; министърът на външните работи; министърът на финансите; председателят на Държавна агенция "Национална сигурност"; началникът на отбраната; председателят на Държавна агенция "Разузнаване"; секретарят на Съвета по сигурността; по един представител от всяка парламентарна група. В зависимост от обсъжданите въпроси по решение на Консултативния съвет за национална сигурност за участие в заседанията му могат да бъдат привлечени и други държавни и политически лица. Консултативният съвет за национална сигурност обсъжда въпроси, свързани с външната и вътрешната политика на страната във връзка с националната сигурност; гарантирането на гражданския мир, обществения ред, правата и интересите на българските граждани; действията по

пресичане или предотвратяване на възникнала опасност за националната сигурност. Консултативният съвет за национална сигурност изготвя становища и предложения. Заседанията на Консултативния съвет за национална сигурност са редовни и извънредни. Редовните заседания се провеждат най-малко един път на три месеца. Заседанията се провеждат при кворум най-малко две трети от състава на Консултативния съвет за национална сигурност. Заседанията на Консултативния съвет за национална сигурност са закрити. Средствата, необходими за дейността на Консултативния съвет за национална сигурност, се осигуряват от бюджета на Президентството.

*Законът за отбраната и въоръжените сили на Република България* урежда обществените отношения, свързани с отбраната и с въоръжените сили на държавата. Законът се прилага спрямо българските граждани, държавните органи, органите на местното самоуправление и местната администрация и юридическите лица, регистрирани по българското законодателство. За подготовката и осъществяването на отбраната на страната се възлагат права и задължения на въоръжените сили на Република България, на държавните органи, на органите на местното самоуправление и местната администрация, на юридическите лица и на гражданите.

Законът разглежда отбраната на Република България като „система от политически, икономически, военни, социални и други дейности за осигуряване на стабилна среда на сигурност и за подготовка и осъществяване на въоръжена защита на териториалната цялост и независимостта на държавата“ (чл. 3 ал. 1) и като „част от националната сигурност, която се определя от националните интереси“ (чл. 4 ал. 1).

Отбраната на Република България се осъществява и при условията на колективната отбрана на съюзниците от Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО), както и в рамките на Европейската политика за сигурност и отбрана. Дейностите, свързани с отбраната, се осъществяват в съответствие с Конституцията, законите и с международните договори, по които Република България е страна.

Отбраната осигурява: създаване, поддържане и използване на необходимите ресурси на страната за формиране и поддържане на стабилна среда на сигурност; защита на територията и населението при военни заплахи и във военно време; създаване, поддържане и управление на националните ресурси и средства за отбрана на страната извън ресурсите и средствата по стратегическите планове и плановете за операции на въоръжените сили.

Тези дейности се осъществяват чрез: съвместни действия със съюзниците от НАТО, с държавите - членки на Европейския съюз, и с международни организации за създаване на стабилна среда на сигурност; прогнозиране на военните заплахи и планиране на отбраната; подготовка и поддържане в необходимата бойна, оперативна и мобилизационна готовност, както и способност за развърщане на въоръжените сили на Република България; подготовка на инфраструктурата на страната за отбрана; водене на наблюдение и разузнаване; логистично осигуряване и поддръжка на въоръжените сили; охрана на държавната граница; подготовка на населението и икономиката за действие при заплахи от военен характер и/или във военно време; поддържане и използване на въоръжените сили при бедствия; участие в овладяването и/или преодоляването на последиците от бедствия; изграждане и поддържане на Интегрирана комуникационно-информационна система за управление на страната и въоръжените сили при извънредно положение, военно положение и/или положение на война; поддържане на сътрудничество със съюзни и други държави, международни правителствени и неправителствени организации; военно-патриотично обучение и възпитание на населението на страната; провеждане на отбранително-мобилизационна подготовка.

Поддържането на отбранителната способност на страната е задължение на държавните органи, въоръжените сили, органите на местното самоуправление и местната администрация, както на гражданите и на юридическите лица, на които това е възложено. Отбраната на Република България се осъществява при ефективно използване на националния отбранителен потенциал, включващ въоръжените сили и невоенни компоненти. При осъществяване на отбранителната политика Република България участва в международни организации, политико-военни съюзи за колективна отбрана и други инициативи в областта на военнополитическото и военното сътрудничество.

Държавата осигурява необходимите човешки, финансови, материални, административни и други ресурси и услуги за изпълнение на задачите по отбраната на страната. Ресурсното осигуряване на отбраната се осъществява чрез планиране, управление и контрол на програмен принцип.

Планирането на отбраната е дейност за определяне, изграждане и развитие на необходимите способности и на свързаните с тях човешки, финансови, материални и други ресурси и услуги за постигане целите

на отбраната и за изпълнение на задълженията на Република България в системите за колективната сигурност и отбрана.

Планирането на отбраната се извършва въз основа на:

- Стратегията за национална сигурност на Република България;
- Националната отбранителна стратегия;
- концепциите и доктрините на въоръжените сили;
- основните стратегии и актовете на Европейския съюз в

областта на сигурността и отбраната и стратегическите концепции на НАТО.

Обект на планиране са въоръжените сили и гражданските ресурси от транспортната и съобщителната система, здравеопазването, строителството, икономиката, енергетиката, селското и горското стопанство и други елементи на гражданската инфраструктура.

Планирането на гражданските ресурси включва определянето на военновременните потребности на страната от военна и гражданска продукция и услуги, възлагането на военновременни задачи, разработването на планове и програми и сключването на договори за тяхното осигуряване.

Управлението на средствата и ресурсите за осигуряване на дейностите по отбраната на страната се извършва на основата на надеждност и всеобхватност на финансовата и друга информация, ефективност, ефикасност и икономичност.

## **МЯСТО И РОЛЯ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА И ФИНАНСОВАТА СИГУРНОСТ В СИСТЕМАТА ЗА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ**

*Стратегията за национална сигурност на Република България* очертава по-широко разбиране за националната сигурност, като извежда на предно място сигурността на гражданина, обществените и икономическите аспекти, без да подценява измеренията, свързани с отбраната, външната политика, разузнаването, охраната на обществения ред и защитата на законността. Крайният продукт и същинският смисъл на понятието "национална сигурност" е защитеността на отделния гражданин, неприкосновеността на неговата свобода и достойнство.

Стратегията за национална сигурност на Република България посочва националните интереси, необходимите условия и предпоставки за тяхното реализиране чрез неутрализиране на рисковете и заплахите за страната и нейните граждани. Националните и секторните приоритети и политики за сигурност са насочени към защитата на националните интереси, като се отчита динамиката на средата за

сигурност при оптимално разпределение на ресурсите за постигане на ефективно управление на системата за сигурност.

Динамиката на съществуващите и на възникващите нови заплахи, изразяваща се в едновременното протичане на процеси на подобряване на международната политическа и военна среда за сигурност и намаляване на вероятността от класическа военна агресия срещу Република България едновременно с появата на нови рискове и заплахи за гражданите и обществото от криминален и транснационален характер, изисква нов подход при изработването на стратегията за сигурност със съответната промяна на нейните параметри.

Съгласно Стратегията за национална сигурност на Република България жизненоважни интереси са гарантирането на правата, свободите, сигурността и благосъстоянието на гражданина, обществото и държавата; запазването на суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията; защита на конституционно установения ред и демократичните ценности; защита на населението и критичната инфраструктура при кризи, бедствия, аварии, катастрофи и други рискове и заплахи; съхраняването и развитието на националната идентичност, изграждаща се на основата на единно гражданство; гарантиране интегритета на българското гражданско общество; преодоляване на негативните демографски процеси, на значителните диспропорции в развитието на регионите и изграждане на социално-икономическа среда, осигуряваща условия за развитието на поколения български граждани, способни да гарантират на Република България достойно място в ЕС и в световните политически, икономически, финансови и социални процеси. Наред с това важни интереси са и: благоприятната и предвидима среда за сигурност; ефективно функциониране на българските институции заедно с тези на ЕС и НАТО за постигане на колективната ни сигурност и подобряване на нейното състояние чрез развитие на оперативната съвместимост; поддържане на добросъседски отношения и осигуряване на регионална сигурност и стабилност; развитие на регионалното сътрудничество в зоната на Черноморския регион; гарантиране на енергийната сигурност чрез диверсификация на видовете енергия, източниците и трасетата на доставка на енергийни и други стратегически суровини; развитие на образованието, възпитанието, науката и научноприложните дейности в духа на националните и общоевропейските ценности; гарантиране на икономическа, финансова и социална стабилност и икономически просперитет; превенция и противодействие на корупцията и организираната престъпност; ограничаване на посегателствата срещу

личността и собствеността; запазване високо качество на околната среда и природните ресурси.

Политиката за сигурност е насочена към повишаване на усещането за сигурност сред гражданите чрез създаване на необходимите условия и предпоставки за гарантиране на националните интереси, ограничаване на въздействието от рисковете и заплахите и оптималното разпределяне на ресурсите. Политиката за национална сигурност е комплекс от взаимно свързани приоритети и секторни политики, съобразени с политиките за сигурност на ЕС и НАТО. Приоритетите и политиките за сигурност имат еднакво значение и еднакво влияние върху системата за национална сигурност. Те са равнопоставени, а тяхната роля и място в конкретни ситуации и периоди се определя в зависимост от динамиката на средата за сигурност и необходимите действия за реализиране на националните интереси.

Стратегията за национална сигурност на Република България определя следните приоритети:

- Утвърждаването на принципите на доброто управление и противодействието на корупцията има решаващо значение за политиката за национална сигурност като цяло и по отделните сектори.

- постоянно усъвършенстване на нормативната уредба, ограничаваща възможностите за прилагане на корупционни практики и на проявите на лошо управление;

- повишаване на ефективността, прозрачността и отчетността при функциониране на институциите;

- ясно разпределяне на задълженията и правомощията на политическите и административните равнища в органите на изпълнителната власт;

- повишаване компетентността на държавната администрация и на нейната ефективност;

- развиване способностите на служителите да установяват и противодействат срещу опитите за корумпиране;

- прилагане на съществуващи и разработване на нови форми на контрол спрямо политическите и административните равнища както от страна на обществени организации, така и от отделни граждани;

- развитие на взаимодействието, партньорството и участието на гражданите и техните организации при провеждането на антикорупционни политики и мерки от страна на изпълнителната власт.

- Осъществяването на справедливо и в разумни срокове правораздаване формира доверието на обществото към държавното

управление и гарантира правата на гражданите, нормалното функциониране на институциите и икономическите субекти. То ще се постига чрез:

- гарантиране на прозрачност и ефективност на всички етапи от правораздаването;

- повишаване на професионализма на полицията, прокуратурата и съда и развитие на формите за отчетност пред обществото;

- създаване на единна информационна среда за наблюдение и контрол на правораздавателния процес;

- гарантиране независимостта на съдебната власт и нейната защита срещу опити за нерегламентирано въздействие;

- създаване на ефективни форми за правораздаване по особено опасни за обществото и сложни за разследване престъпления.

- Насърчаването на законните форми и прояви на стопанска дейност и гарантирането на приходите в държавния бюджет има съществено значение за ресурсното осигуряване на политиката за национална сигурност. То ще се постига чрез:

- подобряване на нормативната и институционалната среда за започване и развитие на стопанска дейност;

- ограничаване на сивата икономика, въвеждане на европейските стандарти и засилване ролята и ефективността на контролните органи;

- укрепване на органите за финансов одит при възлагане, изпълнение, наблюдение и контрол на обществени поръчки, концесии и публично-частно партньорство;

- развитие на формите на добро корпоративно управление и на културата на отчетност от страна на бизнеса и неговите представителни организации.

Сред секторните политики за сигурност в Стратегията за национална сигурност на Република България са посочени политиките за финансова и икономическа сигурност:

- Осигуряване стабилността на финансовата система и разработване на мерки за ранно предупреждение за наличието или вероятността от възникване на рискови процеси за паричната политика, финансовата стабилност и стопанския оборот, както и упражняване на постоянен контрол върху тях.

- Запазване на макроикономическата стабилност, устойчивост на икономиката и финансовата система на страната спрямо

международни финансови и икономически кризисни процеси. Поддържане на приетия обменен курс спрямо еврото до влизането на страната ни в еврозоната. Насърчаване конкуренцията на финансовия пазар.

- Финансовите органи провеждат ефикасна фискална политика в сътрудничество с други държавни органи и в партньорство с организациите на гражданското общество и частните икономически субекти за осигуряване на постъпленията в приходната част на републиканския бюджет.

- Органите за финансов контрол насочват усилията си към дейности и обекти, които оказват съществено влияние върху доверието в банковата система и нейната стабилност, върху спестяванията на населението и функционирането на системата за национална сигурност.

- Защита на финансовите интереси на ЕС чрез ефективната превенция и противодействие срещу опитите за измами и злоупотреби, както и срещу неефективното управление или използване на средства на ЕС. Изгражда се общ подход за подобряване на взаимодействието с европейските партньори.

- Поддържане на ефективен надзор и непрекъснатост на процеса на работа на платежните системи и финансовата инфраструктура. Прилагане на комплекс от мерки за предотвратяване изпирането и фалшифицирането на пари, както и финансирането на екстремистка, терористична и друга забранена дейност.

- Икономическият потенциал се развива чрез провеждане на политика за повишаване производителността на труда, намаляване потреблението на енергия и материали, преодоляване на технологичната изостаналост и обновяване на производствената база.

- Предприемане на действия за създаване на среда за привличане на инвестиции и стимулиране на вътрешното потребление, както и за увеличаване износа на стоки и услуги с висока добавена стойност.

- Балансираното икономическо развитие на регионите в Република България се осъществява чрез проекти по програми, финансирани от републиканския бюджет и от фондовете на ЕС.

- Ефективното управление на пазарните механизми и ограничаването на влиянието на сивата икономика се осъществява, като се развива съществуващият консултативен и координационен механизъм и се търсят нови форми на сътрудничество с организации на работниците, служителите и на работодателите. Взаимодействието с

частния сектор допринася за разработването на механизми за превенция на измами и изпиране на пари и за създаване на условия за икономическо и социално развитие в условия на ефективна конкурентна среда.

*Основните насоки за действие на системата за национална сигурност*, дефинирани в Стратегията за национална сигурност в Република България, са свързани със следното:

Системата има за цел да поддържа в оптимално състояние националната сигурност, да повишава управляемостта на държавните органи при активно включване на гражданите и техните организации. Сигурността на гражданина е основен критерий за нейната ефективност. Целите на стратегията могат да бъдат постигнати само при наличие на нормативно регламентиран и институционално организиран процес на диалог, консултиране и взаимодействие между законодателната, изпълнителната и съдебната власт, Президента на републиката и гражданите и техните организации.

Законите и подзаконовите нормативни актове в областта на националната сигурност се разработват съобразно динамиката на обществените отношения и в съответствие с принципите и насоките, посочени в стратегията. Нормативната уредба се изгражда за постигане на единно правно пространство в сферата на националната сигурност, при което не се допуска възникване на противоречия между правни норми, институционални и функционални структури и механизми.

Гражданите и техните организации са потребители на системата за национална сигурност и същевременно участват активно според своите възможности в нейното функциониране. Държавата осигурява възможната прозрачност на системата към гражданите и съдейства за развитието на капацитета на гражданското общество за осъществяване на дейности в интерес на националната сигурност. Формирането на държавната политика за национална сигурност е отговорност на Народното събрание, Министерския съвет и Президента на републиката. Народното събрание в областта на националната сигурност приема закони, Стратегия за национална сигурност, доктрини и други документи от своята компетентност, с които задава параметрите на политиката за национална сигурност. То оценява нейното състояние и изпълнението на задълженията от страна на държавните институции. Дава препоръки към органите на държавната власт и управление, към органите на местното самоуправление и към гражданите и техните организации.

Правомощията на президента при реализиране на политиката за национална сигурност са определени в Конституцията и в законите на страната. Президентът е върховен главнокомандващ на въоръжените сили и възглавява Консултативния съвет за национална сигурност. Консултативният съвет за национална сигурност към Президента на републиката формира политико-консултативното равнище в системата за национална сигурност. Неговата роля е да формира широко обществено съгласие по проблемите на националната сигурност.

Изпълнението на политиката за национална сигурност се осъществява от органите на централната и териториалната изпълнителна власт. Органите на местното самоуправление и на местната власт и органите на съдебната власт допринасят съобразно своите компетенции за реализирането на политиката за сигурност. Ефективността на системата зависи от взаимното доверие и сътрудничество между държавните институции, частния сектор, неправителствените организации и гражданите, а също така и със страните партньори за обмен на информация и съвместни действия.

Министерският съвет внася в Народното събрание до края на март годишен доклад за състоянието на националната сигурност. Междинните приоритети на политиката за национална сигурност и ресурсите за нея се определят от Министерския съвет в консултация с Президента на републиката и със съответните постоянни комисии на Народното събрание. Министрите, ръководителите на ведомства и областните управители носят отговорност за състоянието на националната сигурност в сферата на своята компетентност. За целта те създават необходимата функционална и структурна организация.

Институционалният капацитет се изгражда на основата на принципите за постоянно функционално взаимодействие и оперативна самостоятелност. Не се допуска едновременното съществуване на дублиращи се структури, както и свръхконцентриране на правомощия, компетенции и ресурси в една институция. Водещ е принципът на разделяне на компетенциите и постигане висока степен на координация. При определяне на съотношението между ръководния, административния и изпълнителския състав се спазват принципите за минимален брой звена за вземане на управленско решение и оптималност на структурите и длъжностите.

Инструментариумът за управление и функциониране на системата за национална сигурност включва: анализ и оценка на състоянието и тенденциите в средата за сигурност и предприемане на превантивни действия; своевременно и адекватен обмен на информация;

планиране, подготовка и управление на изпълнението; прилагане на широк и системен междуинституционален подход; координация в работата на компетентните институции и организации; методология и методика за оценка на системата за сигурност и нейните компоненти във връзка с тяхното ресурсно осигуряване и постигнатия резултат; механизми за оценка на предприетите действия и постигнатите резултати с цел повишаване на тяхната ефективност и ефикасност; изграждане на система за вътрешен контрол и корекция на системата за национална сигурност.

Съществен елемент от системата за национална сигурност са консултативните и координиращите органи към Министерския съвет, осъществяващи дейност в сферата на сигурността, обществения ред, превенцията и противодействието на корупцията и за развитието на националната отбранителна индустриална база. Те координират оперативното изпълнение на държавната политика и предоставят необходимата консултация на правителството и съответните органи на държавната власт при подготовката и изпълнението на решенията от тяхна компетентност. Съветът по сигурността е консултативен и координиращ орган към Министерския съвет, който предлага решение за определяне на стратегическите задачи на изпълнителните органи от системата за национална сигурност, предлага решения за управление при кризи, съгласува планирането на ресурсите за постигане на синергичен ефект при тяхното използване и координира изпълнението на взетите решения. Съветът създава организация и следи за изпълнението на стратегията. Съставът и функциите на Съвета по сигурността и на неговите звена се определят от Министерския съвет. Дейността на Съвета по сигурността при Министерския съвет, на неговия секретариат и на областните съвети по сигурност се подпомага от органите и структурите на централната и териториалната изпълнителна власт и чрез привличане на експерти. Финансирането се осъществява по отделна програма в рамките на бюджета на Министерския съвет.

Службите за сигурност, а при необходимост и службите за обществен ред, независимо от своята подчиненост осъществяват дейността си по защита на националната сигурност самостоятелно и/или координирано в рамките на разузнавателната общност. Разузнавателната общност се състои от държавни органи, които осъществяват информационна и аналитична дейност за оценка на рисковете и заплахите за националната сигурност, на техните източници и които планират и осъществяват противодействие срещу тях. Службите

за сигурност осъществяват разузнавателна и контраразузнавателна дейност за: разкриване, предотвратяване и противодействие на тайни посегателства срещу националните интереси и срещу действия, застрашаващи или увреждащи политическите, икономическите и военноотбранителните способности; защита на националната сигурност и противодействие на международния тероризъм и екстремизъм, организираната престъпност и наркотрафика, незаконното разпространение на продукти и технологии под международен контрол, както и на оръжия за масово унищожение, прането на пари и други рискове и заплахи, насочени срещу интересите на Република България и на нейните съюзници и партньори; защита и утвърждаване на националните исторически и духовни ценности и на културното наследство; придобиване на информация, необходима за вземане на стратегически решения за запазване и увеличаване благосъстоянието на гражданите, обществото и държавата и за тяхното развитие; защита на функциите и сигурността на българските военни контингенти, участващи в операции и мисии извън територията на страната.

Подготовката и запазването на човешкия ресурс има особено голямо значение за функционирането на системата за национална сигурност. Държавата изгражда нормативно и ресурсно осигурена подсистема от програми, институции и гъвкави организационни форми за обучение и повишаване квалификацията на служителите в държавни институции, а също така и на гражданите и техните организации. Държавните институции прилагат гъвкави форми за използване на професионалния капацитет и натрупания опит на български граждани, преминали служба в сферата на националната сигурност. Системата за обучение осигурява обща и специализирана подготовка за информационно осигуряване на политиката за национална сигурност, за провеждане на специфични дейности при кризи и осъществяване на други действия по реализиране на националните интереси. Държавните институции, висши училища и други образователни структури, както и организации на гражданското общество провеждат дейности за натрупване на опит и знания и за разработване на иновативни решения, като ползват чуждестранната и международната теория и практика.

## **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Стратегията за национална сигурност на Република България отразява интересите на гражданите, обществото и държавата в контекста на разбирането за същността на националната сигурност при условията на конкретна среда за сигурност и действие на

съществуващите фактори. Тя определя като важни национални интереси гарантирането на икономическа, финансова и социална стабилност и икономически просперитет, отчитайки стратегическото влияние върху средата за сигурност на асиметричните заплахи и финансово-икономическите процеси. Икономическите и финансовите кризи се приемат като влияещи и допълнително изострящи останалите заплахи за вътрешната и външната среда за сигурност на държавата. Стратегията идентифицира основните положителни фактори за вътрешната сигурност, както следва: утвърждаването на ролята на демократичните институции и процедури, функциониращата пазарна икономика и финансовата стабилност, социално-икономическата стабилност и прогрес, реформата на държавната администрация и на ключови държавни институции. Документът описва секторните политики за сигурност, сред които на първо място политиките за финансова и икономическа сигурност, а именно: осигуряване на стабилността на финансовата система и разработване на мерки за ранно предупреждение за наличието или вероятността от възникване на рискови процеси за паричната политика, финансовата стабилност и стопанския оборот, както и упражняване на постоянен контрол върху тях; запазване на макроикономическата стабилност, устойчивост на икономиката и финансовата система на страната спрямо международни финансови и икономически кризисни процеси.

Съвременните тенденции в развитието на финансовата система и нейните взаимодействия със средата за сигурност в условия на глобализация и нарастване на ролята на недържавни структури, вкл. икономически, както и в условията на задълбочаващите се проблеми в сферата на енергетиката, миграцията, проблемите на бедността и устойчивото развитие, промяната на климата и др., показват, че за да бъдат ефективно приложени набелязаните стратегически приоритети са необходими инструменти за идентифициране и управление на финансовите кризи и финансовата сигурност на държавата.

#### **ЛИТЕРАТУРА**

1. Закон за Държавна агенция "Национална сигурност". В сила от 01.01.2008 г. Обн. ДВ. бр. 109 от 20 Декември 2007 г.
2. Закон за защита на класифицираната информация. Обн. ДВ. бр. 45 от 30 Април 2002 г.
3. Закон за Консултативен съвет за национална сигурност. Обн. ДВ. бр. 13 от 11 Февруари 1994 г., изм. ДВ. бр. 28 от 14 Март 2008 г.,

изм. ДВ. бр. 35 от 12 Май 2009 г., изм. и доп. ДВ. бр. 61 от 11 Август 2015 г.

4. Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България. В сила от 12.05.2009 г. Обн. ДВ. бр.35 от 12 Май 2009 г.

5. Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност. В сила от 01.11.2015 г. Обн. ДВ. бр. 61 от 11 Август 2015 г.

6. Сандев, Г. Система и политика на националната сигурност. Университетско издателство "Еп. Константин Преславски", Шумен, 2003.

7. Стоичкова, О. Държавно регулиране на икономическата сигурност. Издателство „За буквите- О писменехъ“, 2008.

8. Стратегия за национална сигурност на Република България. Приета с Решение на Народното събрание от 08.03.2011 г.

9. Bankova, I. The impact of the global financial crisis on the occurrence of conflicts in the financial sector in Bulgaria. Сборник научных трудов 13-й Международной научно-практической конференции Политехнического университета, Санкт-Петербург, 24–26 апреля 2012 года.